

Λίγο ΜΕΤΑ τήν «Άγία καί Μεγάλη Σύνοδος»

*Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Αγίου Βλασίου **Γεροθέου***

Λίγες μέρες πρίν τήν σύγκληση τῆς «Άγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», ὅπως αὐτή ἔχει χαρακτηρισθῆ τά τελευταῖα χρόνια, ἔγραψα ἕνα ἄρθρο στό ὁποῖο ἐξέθετα τίς ἀπόψεις μου γιά τήν Σύνοδο αὐτή. Κατά τόν ἴδιο τρόπο μετά τήν σύγκληση τῆς Συνόδου θά καταγράψω τίς πρῶτες παρατηρήσεις μου πού εἶναι ἀπόρροια ὄχι στοχασμῶν, ἀλλά ἰδίας ἀντιλήψεως, χωρίς νά ἐξαντλῶ τό μεγάλο αὐτό θέμα.

1. Ἡ ἀποτίμηση τοῦ ἔργου τῶν Συνόδων

Ἡ «Άγία καί Μεγάλη Σύνοδος» περάτωσε τίς ἐργασίες της καί παρεπέμφθη στήν ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἱστορία της, ὅπου καί θά κριθῆ. Ἡ ἱστορία θά τῆς δώση καί τήν πραγματική της ὀνομασία, γιατί γνωρίζουμε ὅτι μερικές Σύνοδοι, ἐνῶ χαρακτηρίσθηκαν ὡς Οἰκουμενικές, ἀπορρίφθηκαν ἀπό ἄλλες μεταγενέστερες Συνόδους, καθῶς ἐπίσης ἄλλες Σύνοδοι, ἐνῶ συνεκλήθησαν ὡς Τοπικές, ἀπέκτησαν οἰκουμενικό χαρακτήρα. Αὐτό ὀφείλεται στίς ἀποφάσεις τίς ὁποῖες ἔλαβαν καί στήν ἀποδοχή τους ἢ μή ἀπό τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας.

Γενικά, τίς Συνόδους τίς κρίνουν ὅσοι ἔχουν φωτισμένο νοῦ καί θεοπτική ἐμπειρία, ἐπειδή αὐτοί ἀποτελοῦν τήν ἐγρηγοροῦσα συνείδηση τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἔχοντες «νοῦν Χριστοῦ» (Α΄ Κορ. β΄, 16).

Μπορεῖ μερικοί νά εἰρωνεύωνται τά περί φωτισμοῦ καί θεώσεως, ἀλλά στήν πραγματικότητα αὐτή εἶναι ἡ βάση τῆς ὀρθοδόξου ζωῆς, ὅπως ἀναλύει θεόπνευστα ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης στό κείμενο «περί ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας» καί ἐπισημαίνουν ὅλοι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι διαπιστωμένο ἀπό ὅλη τήν ὀρθόδοξη βιβλικοπατερική παράδοση ὅτι οἱ ἀθηντικές προϋποθέσεις μιᾶς Συνόδου εἶναι ἡ ἡσυχαστική-νηπτική παράδοση τῶν μελῶν της καί ἡ ἀθηντική ἐμπειρική ζωή τους. Στήν πρώτη Ἀποστολική Σύνοδο στά Ἱεροσόλυμα οἱ Ἀπόστολοι εἶχαν τήν βεβαιότητα νά ποῦν: «ἔδοξε γάρ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καί ἡμῖν» (Πράξ. ιε΄, 28). Καταλάβαιναν τήν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὄχι στήν λογική ἀλλά στήν καρδιά, ὅπως ἐκφράζει τήν ἐμπειρία αὐτή ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, ὅταν γράφη: «ὁ κρυπτός

τῆς καρδίας ἄνθρωπος ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὃ ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτελής» (Α΄ Πέτρ. γ΄, 4).

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στίς ἐπιστολές του γράφει γιά τούς ἀνθρώπους ἐκείνους πού ἄγονται ἀπό τό Ἅγιον Πνεῦμα καί αἰσθάνονται στήν καρδιά τήν κραυγή τῆς υἰοθεσίας, τούς ψαλμούς καί ὕμνους καί τίς πνευματικές ὠδές, τήν συμμαρτυρία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ρωμ. η΄, 15-16, Γαλ. δ΄ 6. Ἐφ. γ΄ 16-19. Ἐφ. ε΄, 18-19. Κολ. γ΄, 16).

Αὐτήν τήν ἀποστολική ἐμπειρία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶχαν οἱ ἅγιοι Πατέρες, ἔστω ἡ πλειοψηφία αὐτῶν, πού συμμετεῖχαν στίς Οἰκουμενικές Συνόδους, ὅπως καταγράφεται στόν 1^ο Κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Στόν Κανόνα αὐτόν, ἀφοῦ ἀναφέρονται «οἱ ἅγιοι καί μακάριοι Πατέρες», τῶν ἕως τότε Οἰκουμενικῶν Συνόδων, στήν συνέχεια γράφεται: «πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαπρεψάντων ἀνδρῶν, οἱ γεγόνασι φωστῆρες ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, τήν πίστιν κρατεῖν βεβαίαν». Ὅταν γράφεται ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἦταν «φωστῆρες ἐν κόσμῳ», πού εἶχαν «λόγον ζωῆς», ἐννοεῖται ὅτι εἶχαν τήν φωτιστική καί θεοπτική ἐμπειρία, καί αὐτή εἶναι ἡ βεβαία πίστις τήν ὁποία πρέπει νά διαφυλάσσουμε καί νά ἐφαρμόζουμε.

Αὐτό εἶχε ὑπ' ὄψη του ὁ π. Ἰωάννης Ρωμανίδης καί ἔγραφε:

«Ἡ βασική προϋπόθεση ὄχι μόνον Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀλλά καί Τοπικῶν Συνόδων εἶναι ὅτι, ἐκεῖνοι πού συνεδριάζουν σέ Τοπική Σύνοδο ἢ σέ Οἰκουμενική Σύνοδο, εἶναι ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι τοῦλάχιστον βρίσκονται στήν κατάσταση τοῦ φωτισμοῦ. Ἀλλά ἡ κατάσταση τοῦ φωτισμοῦ δέν ἀρχίζει ὅταν πού τήν ἐναρκτήριο προσευχή μιᾶς Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Δέν ἀρχίζει τότε ὁ φωτισμός. Ὅποτε ὀρισμένοι φονταμελίστ Ὁρθόδοξοι, δέν ξέρω πῶς νά τό περιγράψω, φαντάζονται τούς ἱστορικούς Ἐπισκόπους σάν τούς σημερινούς Ἐπισκόπους, οἱ ὁποῖοι ἰδέα δέν ἔχουν ἀπό δόγματα, ἀλλά ἔχουν δογματικούς δίπλα τους, δηλαδή συμβούλους οἱ ὁποῖοι αὐτοί τούς συμβουλεύουν ἐπάνω στά δόγματα».

Μέ αὐτήν τήν ἐννοια κάθε Σύνοδος δέν ὑπέρκειται τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά ἐκφράζει τήν ζωή καί τό φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τήν ἐμπειρία καί τήν θεολογία τῶν Ἁγίων καί κρίνεται ἀπό αὐτούς. Ἄλλωστε, εἶναι γνωστός ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τόν κόσμον κρινοῦσι;» (Α΄ Κορ. στ΄ 2).

Διαβάζοντας τά Πρακτικά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων παρατηροῦμε παντοῦ ὅτι χρησιμοποιεῖται ἡ φράση «ἐπόμενοι τοῖς ἁγίοις Πατράσι». Οἱ Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς τό 1848 τόνισαν ὅτι «ὁ ὑπερασπιστής τῆς θρησκείας ἐστὶν αὐτό τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἦτοι αὐτός ὁ λαός». Καί, φυσικά, μέ τήν λέξη «λαός» δέν ἐννοεῖται ὁ κάθε ἄνθρωπος πού προσπαθεῖ νά κρίνη τά πράγματα μέ τήν λογική καί μέ τήν δική του ἰδεολογική προοπτική, ἀλλά ἐκεῖνοι πού διαθέτουν νοῦ Χριστοῦ, διότι κατά τόν ἅγιο Διονύσιο τόν Ἀρεοπαγίτη ὁ ὀρθόδοξος λαός εἶναι «ἡ θεωρητική τάξις» μέσα στήν Ἐκκλησία, δηλαδή οἱ θεούμενοι, οἱ ἅγιοι.

Ἐπομένως, ὅπως γράφεται στό «Συνοδικό τῆς Ὁρθοδοξίας», πορευόμαστε «κατά τάς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους διδασκαλίας καί τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα», δηλαδή συνδέονται στενά οἱ θεόπνευστες διδασκαλίες τῶν ἁγίων μέ τό φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας.

2. Παροῦσες καί ἀποῦσες Ἐκκλησίες

Στήν «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο» παρευρέθηκαν Ἐπίσκοποι, Κληρικοί, μοναχοί καί λαϊκοί σχεδόν ἀπ' ὄλο τόν ὀρθόδοξο κόσμο πού ζοῦν στήν οἰκουμένη. Ἔβλεπε κανεῖς Κληρικούς καί λαϊκούς πού ἐργάζονται στόν ἱεραποστολικό τομέα καί στήν ζωή τῆς Ἐκκλησίας μέ τίς ποικιλόμορφες συνθηκές ζωῆς (Ἀμερική, Εὐρώπη, Ἀφρική, Κορέα, Ἄπω Ἀνατολή, κλπ.), οἱ ὅποιοι κατέθεταν τήν ἐμπειρία τους ἀπό τήν ἐκκλησιαστική διακονία τους. Ἡ Σύνοδος αὐτή ἦταν ἓνα παράθυρο πού ἔδειχνε πῶς λειτουργεῖ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στήν οἰκουμένη.

Ἔχουμε τήν δυνατότητα νά δοῦμε τόν Συνοδικό τρόπο ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας σέ Μητροπολιτικό ἐπίπεδο, μέ τίς Κληρικολαϊκές Συνάξεις, καί σέ εὐρύτερο ἐκκλησιαστικό ἐπίπεδο, ὅπως στήν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀλλά πρώτη φορά εἶχαμε τήν δυνατότητα νά δοῦμε τόν συνοδικό τρόπο ζωῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στό ἀνώτατο δυνατό ἐπίπεδο, στήν Σύναξη τῶν κατά τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, μέ τούς Προκαθημένους τους καί μέρος τῶν Ἱεραρχιῶν τους.

Βεβαίως, ἔλειπαν τέσσερεις ζωντανές Ἐκκλησίες, ἦτοι τά Πατριαρχεῖα Ἀντιοχείας, Ρωσίας, Γεωργίας καί Βουλγαρίας. Εἶχα μεγάλη ἐπιθυμία νά ἔβλεπα στήν Σύνοδο αὐτή τούς ἐκπροσώπους τοῦ μαρτυρικοῦ Πατριαρχείου τῆς Ἀντιοχείας, τό ὅποιο εἶναι βουτηγμένο στά ἅγια αἵματα τοῦ μαρτυρίου, νά δίνουν τήν δική τους μαρτυρική ἐμπειρία, γι' αὐτό στενοχωριόμουν κάθε φορά πού γινόταν ἀρνητική ἀναφορά στό Πατριαρχεῖο αὐτό, μέ ἀφορμή τίς ἐκκλησιαστικές δικαιοδοσίες (Κατάρ). Ἦθελα ἀκόμη νά εἶχα μπροστά μου

τούς εκπροσώπους του Πατριαρχείου της Ρωσίας, που έζησαν από μεγάλο διωγμό εβδομήντα περίπου ετών, να δίνουν την μαρτυρία της πίστεώς τους. Είναι μία πολυπληθής Έκκλησία, την οποία δεν μπορεί κανείς εύκολα να παραβλέψει, παρά τα προβλήματα που υπάρχουν. Ακόμη, ήθελα να είχα μπροστά μου εκπροσώπους των Πατριαρχείων Γεωργίας και Βουλγαρίας να εκφράζουν την εμπειρία του ζωντανού ποιμνίου τους.

Λόγω των μεταφράσεων των βιβλίων μου και στις γλώσσες αυτές επισκέφθηκα μεταξύ άλλων τα τέσσερα αυτά Πατριαρχεία, είδα την ζωντανή εκκλησιαστική ζωή τους, ή οποία επιθυμούσα να εκφρασθή στην Σύνοδο με ζωντανό τρόπο, ώστε να αποκτήσουμε καθολικότερη προοπτική της Όρθοδόξου Έκκλησίας.

Δέν γνωρίζω ακόμη εάν και κατά πόσον θα «αντιδράσουν» τα ζωντανά αυτά Πατριαρχεία στις αποφάσεις της «Άγιας και Μεγάλης Συνόδου». Θα ήταν πράγματι μία δύσκολη εξέλιξη εάν οι Έκκλησίες αυτές συναντηθούν σε μία άλλη Σύνοδο για να κρίνουν τα αποτελέσματα της «Άγιας και Μεγάλης Συνόδου» και έτσι να προκληθούν και άλλα εκκλησιαστικά προβλήματα.

Σε κείμενα που έγραφα σε ανύποπτο χρόνο, έχω εντοπίσει τό γεγονός ότι στον δυτικό χώρο, κυρίως στην Αμερική, ή Όρθόδοξη Έκκλησία εκφράζεται κυρίως από τους έλληνοφώνους, σλαυοφώνους και άραβοφώνους Χριστιανούς, υπάρχουν δέ και άλλες γλωσσικές ομάδες.

Αυτό, φαίνεται πολύ επίκαιρο γιατί είναι δυνατόν μετά την «Άγια και Μεγάλη Σύνοδο» να φανή μία διάσπαση και διαίρεση της Όρθοδόξου Έκκλησίας, ανάλογα μέ τίς γλωσσικές και έθνικές εκφράσεις. Πρέπει να καταβληθούν σύντονες προσπάθειες για να παραμείνη ένωμένη ή Όρθόδοξη Έκκλησία και να προσφέρη στους ανθρώπους τόν μεγάλο θησαυρό της Πατερικής και λατρευτικής Παραδόσεώς της.

3. Τά θέματα της «Άγιας και Μεγάλης Συνόδου»

Όσοι παρακολούθησαν είτε μέσα από την Σύνοδο είτε από τά Μέσα Μαζικής Ένημέρωσης –τά όποια έκαναν τό έργο τους έπιλεκτικά– τίς έργασίες της Συνόδου αυτής, διεπίστωσαν ότι συζητήθηκαν έξι κείμενα, τά όποια είχαν καταρτισθή από την δεκατία του '70 και '80 και είχαν επικαιροποιηθή από Πανορθόδοξη Έπιτροπή μετά την Σύνοδο των Προκαθημένων που έγινε στην Κωνσταντινούπολη τόν Μάρτιο του 2014. Πρόκειται για έξι θέματα τά όποια αναφέρονταν στα βασικά επίπεδα της σύγχρονης εκκλησιαστικής ζωής.

Θά μπορούσα συγκεφαλαιώνοντας τά ἕξι αὐτά θέματα νά ἀναφερθῶ στά τέσσερα ἐπίπεδα τῆς θεματολογίας τῆς Συνόδου.

Τό πρῶτο ἐπίπεδο ἀναφερόταν στήν ἐσωτερική ἐνότητα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τήν διοικητική της ὀργάνωση, ὅπως εἶναι τό θέμα τῆς χορηγήσεως «αὐτονομίας» ἀπό Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες καί ἡ Ὁρθόδοξη «Διασπορά» μέ τίς Ἐπισκοπικές Συνελεύσεις. Τό δεύτερο ἐπίπεδο ἀναφερόταν στήν ποιμαντική τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν καί σέ αὐτό ὑπάγονται τά θέματα τῆς νηστείας καί τοῦ γάμου. Τό τρίτο ἐπίπεδο ἀναφερόταν στίς σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τόν λοιπό Χριστιανικό κόσμο πού βρίσκεται στήν Δύση καί τήν Ἀνατολή. Καί τό τέταρτο ἐπίπεδο ἀναφερόταν στά εὐρύτερα κοινωνικά, ἀνθρωπολογικά, οἰκολογικά προβλήματα, τά ὁποῖα ἀντιμετωπίζει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος. Αὐτά τά θέματα ἀντιμετωπίσθηκαν κατά βάση μέ τήν ἀρχή τῆς οἰκονομίας καί τῆς φιλανθρωπίας.

Τό ἴδιο ἔγινε καί στίς ὁμιλίες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κατά τήν ἔναρξη, τήν λήξη καί κατά τίς δύο Πατριαρχικές θεῖες Λειτουργίες, στίς προσφωνήσεις τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Αὐτό ἔγινε καί στά δύο βασικά κείμενα τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου», ἤτοι τήν Ἐγκύκλιο πού θά σταλῆ σέ ὄλες τίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καί τό Μήνυμα πού διαβάσθηκε κατά τήν διάρκεια τῆς θείας Λειτουργίας τήν Κυριακή τῶν Ἁγίων Πάντων στόν Μητροπολιτικό Ναό τῶν Ἁγίων Πέτρου καί Παύλου Χανίων.

4. Ἡ ἱστορική ἐκκλησιαστική συνέχεια

Κατά τήν γνώμη μου ἓνα ἀπό τά μεγαλύτερα καί σημαντικότερα σημεῖα τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου» εἶναι ὅτι ἐξαφάνισε κυριολεκτικά τό «παραμύθι», πού λεγόταν τόσο καιρό πρὶν τήν σύγκληση τῆς Συνόδου, ὅτι δῆθεν αὐτή ἡ Σύνοδος συνέρχεται μετά ἀπό 1000 - 1200 χρόνια, καί μέ αὐτόν τόν τρόπο παρουσιαζόταν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία βρισκόταν σέ μιά νάρκη ἐπί μιά χιλιετία καί δέν ἠσχολεῖτο μέ ποιμαντικά καί θεολογικά ζητήματα.

Ἐπανειλημμένως πρὶν ἀπό τήν Σύνοδο τόνιζα αὐτήν τήν πραγματικότητα καί δημοσίως παρεκάλεσα τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη καί τούς ἄλλους Προκαθημένους νά μᾶς ἐλευθερώσουν ἀπό αὐτό τό «παραμύθι», τό ὁποῖο εἶχε κατασκευασθῆ πιθανόν γιά ἐπικοινωνιακούς λόγους. Κάποιος παράγοντας κατά τήν διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου αὐτῆς μοῦ εἶπε ὅτι «αὐτό τό εἶπαμε γιά νά προκαλέσουμε τό δημοσιογραφικό ἐνδιαφέρον»! Ἔτσι, χρησιμοποιήθηκε ἓνα ἐπικοινωνιακό ἐπιχείρημα σέ βάρος τῆς θεολογίας τῆς Ἐκκλησίας.

Όμως, επανειλημμένως ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος στίς όμιλίες του υπεγράμμιζε ότι ή Έκκλησία είναι μιá διαρκής σύνοδος, όπως ακριβώς σύνοδος είναι και ή θεία Λειτουργία, είναι ένας ζωντανός οργανισμός και παράγει σωτηριολογικούς καρπούς. Επίσης, υπογραμμίσθηκε δεόντως ή μεγάλη άξία τών Συνόδων επί Μεγάλου Φωτίου και επί άγίου Γρηγορίου του Παλαμά, οι όποίες κατά τήν συνείδηση τής Έκκλησίας, όπως συναντάται σέ κείμενα διαφόρων άγιών, Πατριαρχών και έπιστημόνων, άποτελούν τίς Η΄ και Θ΄ Οικουμενικές Συνόδους.

Στήν Έγκύκλιο τής «Άγίας και Μεγάλης Συνόδου» πού άπεστάλη στίς Έκκλησίες μετά τήν λήξη της αναφέρονται και τά έξής:

«Η Όρθόδοξος Έκκλησία έν τή ένότητα και καθολικότητα αυτής, είναι ή Έκκλησία τών Συνόδων, από τήν Άποστολικήν έν Ίεροσολύμοις σύνοδον (Πράξ. ιε΄, 5-29) έως τής σήμεραν. Η Έκκλησία αυτή καθ΄ αυτήν είναι Σύνοδος υπό του Χριστού συνεστημένη και υπό του Άγίου Πνεύματος καθοδηγούμενη, συμφώνως προς τό άποστολικόν «έδοξε τω Άγίω Πνεύματι και ήμιν » (Πράξ. ιε΄, 28). Διά τών Οικουμενικών και τών Τοπικών συνόδων, ή Έκκλησία ευηγγελίσαστο και ευαγγελίζεται τό μυστήριον τής Άγίας Τριάδος, τό όποιον έφανερώθη διά τής ένανθρωπήσεως του Υιού και Λόγου του Θεού. Τό συνοδικόν έργον συνεχίζεται έν τή ιστορία άδιακόπως διά τών μεταγενεστέρων, **καθολικοῦ κύρους**, συνόδων – ως λ.χ. τής επί Μεγάλου Φωτίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Μεγάλης συνόδου (879-880) και τών επί άγίου Γρηγορίου του Παλαμά συγκληθειςών Μεγάλων συνόδων (1341, 1351, 1368), διά τών όποίων έβεβαιώθη ή αυτή αλήθεια τής πίστεως, έξαιρέτως δέ περί τής εκπορεύσεως του Άγίου Πνεύματος και περί τής μεθέξεως του ανθρώπου εις τάς άκτίστους θείας ενεργείας. Προσέτι δέ και διά τών έν Κωνσταντινουπόλει Άγιών και Μεγάλων συνόδων τών έτών 1484 διά τήν άποκήρυξιν τής ένωτικής συνόδου τής Φλωρεντίας (1438-1439), τών έτών 1638, 1642, 1672 και 1691 διά τήν άποκήρυξιν προτεσταντικών δοξασιών, ως και του έτους 1872 διά τήν καταδίκην του έθνοφυλετισμοῦ ως εκκλησιολογικής αίρέσεως».

Φαίνεται καθαρά ότι οι Σύνοδοι αυτοί χαρακτηρίζονται ως Σύνοδοι «καθολικοῦ κύρους», πού σημαίνει οικουμενικοῦ κύρους, πού έχουν αναγνωρισθῆ άπ΄ όλη τήν Όρθόδοξη Έκκλησία, και οι όποιοι κατεδίκασαν τίς αίρέσεις από τίς όποίες διαπνέεται ό δυτικός Χριστιανισμός.

Θεωρώ ότι αυτή ή διαβεβαίωση είναι τό μεγαλύτερο θετικό έργο τής «Άγίας και Μεγάλης Συνόδου».

5. Ἐκκλησιολογικοί προβληματισμοί

Ὁ ἴδιος ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κατά τήν λήξη τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου» ἀναφέρθηκε στίς δυσκολίες πού παρουσιάσθηκαν στήν Σύνοδο, καί ὅπως χαρακτηριστικά εἶπε «δέν ἦσαν ὅλα εὐκόλα, δέν ἦσαν πάντοτε ρόδινα». Ἔκανε λόγο γιά στιγμές «ὀξύτητος, ἐντάσεως, δυσκολίας, ἀπαισιοδοξίας διά τό ἀποτέλεσμα», ὅπως ἐπίσης ἀναφέρθηκε καί στήν προσευχή τῶν Συνέδρων καί πολλῶν ἄλλων.

Προηγουμένως κατέγραφα μερικά θετικά σημεῖα πού παρατήρησα στήν Σύνοδο αὐτή. Ὅμως, στήν συνέχεια θά πρέπει νά σημειώσω μερικούς ἐκκλησιολογικούς προβληματισμούς μου πού προῆλθαν ὄχι μόνον ἀπό τά κείμενα πού ἐτέθησαν πρὸς συζήτηση, ἀλλά καί ἀπό τίς παρεμβάσεις τῶν συνέδρων καί τίς ἀπόψεις πού διατυπώθηκαν ἀπό τοὺς Ἀρχιερεῖς - Μέλη τῆς Συνόδου.

α) Οἱ Προκαθήμενοι

Σέ κείμενό μου πού γράφηκε πρὶν ἀπό τήν σύγκληση τῆς Συνόδου εἶχα σημειώσει ὅτι αὐτή ἡ Σύνοδος μπορεῖ νά χαρακτηρισθῆ ὡς Σύνοδος τῶν Προκαθημένων. Πρόκειται γιά ἕναν νεώτερο θεσμό πού εἶναι συνέχεια τῶν συναντήσεων τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς πού παρατηρήθηκε κατά τήν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας.

Στήν Σύνοδο διεπίστωσα ὅτι ἐπικρατοῦσε αὐτή ἡ ἐντύπωση, ἂν καί στήν πραγματικότητα ἦταν μιά διευρυμένη Σύνοδος τῶν Προκαθημένων. Δηλαδή, παρέστησαν οἱ Προκαθήμενοι μέ ἕναν ἀριθμό Συνοδικῶν Ἀρχιερέων τῶν Ἐκκλησιῶν τους. Τόν πρῶτο λόγο εἶχαν οἱ Προκαθήμενοι, οἱ ὁποῖοι μποροῦσαν νά ἀναπτύξουν τίς θέσεις τους μέ μεγαλύτερη ἐλευθερία καί ἄνεση χρόνου, ἀλλά στήν συνέχεια εἶχαν τήν δυνατότητα νά ὀμιλήσουν καί οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ ὁποῖοι μερικές φορές διαφοροποιοῦνταν καί ἀπό τοὺς Προκαθημένους τους, ἐνίοτε ἀσκοῦσαν καί μία ἔμμεση κριτική. Ὅποτε, δέν ἴσχυε αὐτό πού ἰσχυρίζονταν μερικοί ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς στήν Σύνοδο αὐτή δέν θά εἶχαν λόγο καί φωνή.

Ἐπειδή οἱ Προκαθήμενοι ἐξέθεταν τίς ἀπόψεις τους μέ τόν ἰδιαίτερο τρόπο ὁ καθένας, γι' αὐτό κρίνονταν ἀπό τά παρόντα μέλη. Ἔτσι, μοῦ δόθηκε ἡ δυνατότητα νά κρίνω καί νά συγκρίνω τήν ὅλη παρουσία τῶν Προκαθημένων. Χωρίς νά τό ἐπιδιώκη κανεῖς ἀποτιμοῦσε τόν λόγο, τήν σιωπή, τήν συμπεριφορά, τίς ἀπόψεις καί πολλά ἄλλα τῶν Προκαθημένων. Δέν ἦταν μιά Σύνοδος ἀφῶνων ἀνθρώπων.

Κατά λόγο αντικειμενικότητας θά πρέπει νά αναφερθῆ τό ὄνομα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου, ὁ ὁποῖος εἶχε σημαντικό ρόλο ἀφ' ἑνός μὲν στήν σύγκληση τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου», ἀφ' ἑτέρου δέ στήν λειτουργία της.

Ὡς πρὸς τό πρῶτο σημεῖο ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος ἦταν αὐτός πού ἔδωσε ιδιαίτερη ἐπιτάχυνση στήν τελική σύγκληση τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου». Εἶναι γνωστόν ὅτι ἀποφασίσθηκε ἡ σύγκλησή της ἀπό τήν Α' Πανορθόδοξη Διάσκεψη στήν Ρόδο τό 1961 καί ἡ θεματολογία τῆς Συνόδου καθορίσθηκε ἀπό τήν Α' Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη στό Σαμπεζύ τῆς Γενεύης τό 1976. Ἐκτοτε γίνονταν συνεχεῖς προσυνοδικές διασκέψεις, συνάξεις Προκαθημένων καί πολλές συζητήσεις καί ἐπειδή παρατηροῦνταν διάφορα προβλήματα καί ἐπειδή προβάλλονταν διάφορες ἐνστάσεις, γι' αὐτό καί ἀναβαλλόταν συνεχῶς ἡ σύγκληση τῆς Συνόδου αὐτῆς.

Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς Πατριαρχίας του ἔθεσε στόχο τήν σύγκληση τῆς Συνόδου αὐτῆς καί ἐπιτάχυνε τίς διαδικασίες, ἀναλαμβάνοντας πολλούς κόπους, ταξίδια, καί φυσικά τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο συμμετεῖχε σέ ὅλη αὐτήν τήν προετοιμασία μέ πολλές οἰκονομικές ἐπιβαρύνσεις.

Ὡς πρὸς τό δεύτερο σημεῖο ὁ Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος προήδρευσε τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου μέ καλό τρόπο καί διηύθυνε τίς ἐργασίες μέ τίς γνώσεις του, τήν ἐμπειρία του καί τά ιδιαίτερα χαρίσματα του. Ἔδινε τόν λόγο σέ κάθε ἐνδιαφερόμενο –ἐνῶ μέχρι τότε διαδιδόταν ὅτι οἱ Σύνοδοι δέν θά ὁμιλοῦν– μέ ἔξυπνο τρόπο ὑπερέβη σέ μερικά σημεία τίς ἀσφυκτικές διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ, σχολίαζε κάθε παρέμβαση τῶν ἀγορητῶν.

Ἐπειδή συμμετεῖχα σέ πολλά ἐπιστημονικά καί ἐκκλησιαστικά συνέδρια, μπόρεσα νά ἐκτιμήσω τήν δεξιότητα μέ τήν ὁποία ὁ Πατριάρχης διηύθυνε τίς ἐργασίες τῆς Συνόδου αὐτῆς, λέγοντας ἕναν καλό λόγο γιά τόν καθένα. Ἦταν ἀκούραστος, εὐχάριστος καί εὐγενής πρὸς ὅλους, ἀκόμη καί σέ αὐτούς πού σχολίαζαν ἀρνητικά κάποια σημεία τῶν κειμένων. Πρέπει νά εἴμαστε ἀντικειμενικοί καί νά ἀναγνωρίζουμε τά φυσικά προσόντα καί χαρίσματα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

β) Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί ὁ λοιπός Χριστιανικός κόσμος

Τό κείμενο «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον», τό ὁποῖο δημιούργησε τήν μεγαλύτερη συζήτηση καί

προκάλεσε τούς μεγαλύτερους προβληματισμούς, δέν ἦταν ὠριμο καί χρειαζόταν περαιτέρω ἐπεξεργασία.

Ὅσοι παρακολούθησαν ἀπό κοντά τήν προεργασία τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου» γνωρίζουν ἐπαρκῶς ὅτι στήν θεματολογία τῆς ὑπῆρχαν δύο θέματα, τό ἕνα μέ τίτλο «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» καί τό ἄλλο μέ τίτλο «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί ἡ Οἰκουμενική κίνησις». Τά δύο αὐτά θέματα τελικά συνενώθηκαν σέ ἕνα κείμενο καί γι' αὐτό προέκυψαν στό τελικό κείμενο διάφορα ἀντιφατικά σημεῖα. Ὅποτε, ἦταν ἕνα κείμενο τό ὁποῖο δεχόταν προσθήκες, ἀλλαγές κυριολεκτικά μέχρι τήν τελευταία στιγμή πρὶν τήν ὑπογραφή του, πράγμα τό ὁποῖο σημαίνει ὅτι ἀφ' ἑνός μὲν δέν ἦταν ὠριμο, ἀφ' ἑτέρου δέ ὅτι θά δημιουργήσῃ διάφορα προβλήματα στήν συνέχεια.

Αὐτός ἦταν ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖον μερικές Ἐκκλησίες καί ἐπίσημως ἔθεσαν τό θέμα νά μὴν κλείσῃ ἡ συζήτηση καί νά μὴν ὑπογραφῆ τό κείμενο αὐτό, ἀλλά νά γίνῃ περαιτέρω ἐπεξεργασία, ὥστε νά τεθῆ πρὸς ψήφισιν σέ μιά ἐπόμενη Μεγάλη Σύνοδο, πράγμα πού δέν ἔγινε ἀποδεκτό.

Θέλω νά παρατηρήσω ὅτι τό ὅλο κείμενο εἶναι ἐλλειμματικό καί ἀντιφατικό ὡς πρὸς τήν ἐκκλησιολογία του, γιατί δέν προσδιορίζει ποιός μετέχει καί ποιός δέν μετέχει στήν Ἐκκλησία, τί εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀπεκόπησαν ἀπό τήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, καί ποιά εἶναι τά ὅρια μεταξύ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί αἱρέσεως. Αὐτός εἶναι ἕνας βασικός λόγος, μεταξύ τῶν ἄλλων, πού δέν ὑπέγραψα τό τελικό κείμενο. Τό ἔκανα ἐνσυνειδήτως.

Τό πρόβλημα πού ἀνεφύη κατά τήν διάρκεια τῶν συζητήσεων ἦταν τί ἀκριβῶς εἶναι οἱ ἑτεροδόξοι Χριστιανοί καί οἱ ὁμάδες στίς ὁποῖες ἀνήκουν. Στίς Οἰκουμενικές Συνόδους καταδικάζονταν οἱ ἑτεροδόξοι-αἱρετικοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν διαφορετική «δόξα»-πίστις ἀπό ἐκείνη πού ἀπεκάλυψε ὁ Θεός στούς Προφήτες, τούς Ἀποστόλους καί τούς Ἁγίους, ἐνῶ στήν Σύνοδο τῆς Κρήτης πρώτη φορά γινόταν προσπάθεια γιά τό πῶς θά ὑπάρξῃ ἐπικοινωνία μέ τούς ἑτεροδόξους.

Τό ἐρώτημα πού τίθεται εἶναι: Μποροῦμε νά κατατάξουμε τούς ἑτεροδόξους στό *σχίσμα* ἢ στήν *ἀκοινωνησία*, ὅτι δηλαδή ἡ ὁμάδα στήν ὁποία ἀνήκουν ἢ ἡ «Ἐκκλησία» τους εἶναι σέ *σχίσμα* ἢ σέ *ἀκοινωνησία*;

Γιά νά γίνῃ κατανοητό αὐτό θά πρέπει νά συνειδητοποιήσουμε ποιός εἶναι ὁ λεγόμενος «λοιπός Χριστιανικός κόσμος» στόν ὁποῖο ἀναφερόταν ἡ ἐπικεφαλίδα τοῦ κειμένου αὐτοῦ.

Κατ' ἀρχάς, εἶναι οἱ Χριστιανοί τῆς Ἀνατολῆς, ἤτοι οἱ Νεστοριανοί, οἱ Μονοφυσίτες, οἱ Μονοθελητές, οἱ ὅποιοι χαρακτηρίζονται καί μέ διάφορα ὀνόματα, ὅπως Ἀντιχαλκηδόνιοι, Προχαλκηδόνιοι, Κόπτες, Ἀρμένιοι, Μαρωνίτες, κλπ.

Οἱ Νεστοριανοί καταδικάσθηκαν ἀπό τήν Γ' Οἰκουμενική Σύνοδο τό (431 μ.Χ.), οἱ Μονοφυσίτες-Προχαλκηδόνιοι-Ἀντιχαλκηδόνιοι καταδικάσθηκαν ἀπό τίς Δ' (451 μ.Χ.) καί Ε' (553 μ.Χ.) Οἰκουμενικές Συνόδους, καί οἱ Μονοθελητές καταδικάσθηκαν ἀπό τήν ΣΤ' (680 μ.Χ.) Οἰκουμενική Σύνοδο. Ἐπομένως, οἱ Χριστιανικές αὐτές ομάδες ἀπεκόπησαν ἀπό τήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία.

Ἐπειτα, εἶναι οἱ Χριστιανοί ἐκεῖνοι πού ἀνήκαν στήν Παλαιά Ρώμη, οἱ ὅποιοι ἀπεκόπησαν ἀπό τήν Ἐκκλησία λόγω τῆς εἰσαγωγῆς τῆς αἵρέσεως περί τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ἐκ τοῦ Υἱοῦ πρῶτα στούς Φράγκους καί ὕστερα στήν Παλαιά Ρώμη (1009 μ.Χ.), ἀλλά καί καταδικάσθηκαν ἀπό τήν Σύνοδο τοῦ 1351 γιά τά περί τοῦ *actus purus* καί γιά τό ὅτι δῆθεν στόν Θεό ὑπάρχουν κτιστές ἐνέργειες μέ τίς ὁποῖες ἐπικοινωνεῖ μέ τόν κόσμο.

Ἀκόμη, ἀπό τόν ἀποκοπέντα ἀπό τήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία δυτικό Χριστιανισμό ἀπεσχίσθη τόν 16^ο αἰῶνα ἓνα μεγάλο τμήμα πού λέγονται Μεταρρυθμιστές, Διαμαρτυρόμενοι, Προτεστάντες, καί σέ αὐτήν τήν κατηγορία ὑπάγονται οἱ Λουθηρανοί, οἱ Καλβινιστές, οἱ ὀπαδοί τοῦ Ζβιγκλίου, οἱ Ἀγγλικανοί κλπ. Καί τούς Χριστιανούς αὐτούς τούς κατεδίκασε ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, διότι εἰσήγαγαν πολλές αἵρέσεις.

Τό ἐρώτημα, λοιπόν, τό ὅποιο τίθεται εἶναι: Ὅλοι αὐτοί οἱ Χριστιανοί βρίσκονται σέ *σχίσμα* ἢ σέ *ἀκοινωνησία*;

Νομίζω ὅτι δέν μπορούμε νά χρησιμοποιήσουμε τήν λέξη *σχίσμα* γι' αὐτούς, ἀφ' ἑνός μέν διότι, κατά τήν πίστη μας, ἡ Ἐκκλησία εἶναι Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική καί δέν σχίζεται, ἡ ἐνότητά της εἶναι δεδομένη, ἀφ' ἑτέρου δέ διότι ἔχουν ἤδη καταδικασθῆ ὡς αἰρετικοί ἀπό Μεγάλες Συνόδους «καθολικοῦ κύρους».

Οὔτε μπορούμε ὅλους αὐτούς νά τούς θεωρήσουμε ὅτι βρίσκονται σέ *ἀκοινωνησία* μέ τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, γιατί ὁ ὅρος ἀκοινωνησία ἔχει ἓνα εἰδικό βάρος. Μέ τόν ὅρο αὐτό ἐννοοῦνται οἱ Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες ἐκεῖνες πού προσωρινῶς δέν ἔχουν κοινωνία μέ τίς ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, ὅπως συμβαίνει μεταξύ τῶν Πατριαρχείων Ἀντιοχείας καί Ἱεροσολύμων μέ ἀφορμή τήν ἐκκλησιαστική δικαιοδοσία στό Κατάρ.

Ἐπομένως, γιά τούς Χριστιανούς πού ἔχουν εἰσαγάγει αἱρέσεις στήν πίστη τους δέν μπορούμε νά χρησιμοποιήσουμε οὔτε τόν ὄρο *σχίσμα* οὔτε τόν ὄρο *ἀκοινωνησία*. Περισσότερο μπορούμε νά ὀμιλοῦμε γιά τό ὅτι ἀπεσχίσθησαν οἱ Χριστιανοί αὐτοί ἢ ἀπομακρύνθηκαν ἀπό τήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διατηρεῖ τήν ἐνότητά της.

Μέ αὐτήν τήν ἔννοια οἱ Τοπικές καί Οἰκουμενικές Σύνοδοι ἔκαναν λόγο γιά αἰρετικούς, ἐπειδή διαθέτουν μιά διδασκαλία πού εἶναι διαφορετική ἀπό τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, καί μάλιστα χρησιμοποίησαν βαρύτερες ἐκφράσεις μέ τούς Κανόνες τους ἐναντίον τους. Ὅταν διαβάση κανεῖς τόν 1^ο Κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τότε θά διαπιστώση μέ ποιόν τρόπο ὀμιλοῦσαν οἱ Πατέρες στίς Οἰκουμενικές Συνόδους γι' αὐτούς πού ἀλλοιώνουν τήν ἀποκαλυπτική πίστη.

Οἱ Πατέρες τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου τόν Ἄρειο τόν ἀποκαλοῦν «δυσεβῆ», διότι δογματίσε «έτεροθεΐαν ἢ πολυθεΐαν»· τόν Μακεδόσιο τόν ἀποκαλοῦν «βέβηλον» καί τόν ἐξεδιώξαν μαζί μέ τούς προηγουμένους «ἐχθρούς τῆς ἀληθείας», ὡς δοῦλον ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε μέ αὐθάδεια νά ἐκφέρῃ ἀνυπόστατη γνώμη γιά τόν Κύριό του· τόν Ἀπολλινάριο τόν ἀποκαλοῦν «τῆς κακίας μύστην»· τόν Νεστόριο τόν ἀποκαλοῦν «λυρώδη»· τόν Εὐτυχῆ τόν χαρακτηρίζουν «ματαιόφρονα» κλπ. Καί στίς περιπτώσεις αὐτές χρησιμοποιοῦν τά ρήματα «συνεξελαύνοντες», «ἐκπεπτωκότας» «ἐξωθείσθω», «ἐκπιπέπτω» κλπ. Καί στό τέλος γράφεται ὅτι ἂν κάποιος δέν διαφυλάττῃ τήν παραδοθεῖσα πίστη καί δέν ἀσπάζεται τά δόγματα τῆς εὐσεβείας, δέν πιστεύῃ οὔτε κηρύττῃ μέ αὐτόν τόν τρόπο, ἀλλά ἐπιχειρεῖ νά βαδίζῃ ἀντίθετα μέ αὐτά «ἔστω ἀνάθεμα, κατά τόν ἤδη ἐκτεθέντα ὄρον ὑπό τῶν προδηλωθέντων ἀγίων καί μακαρίων Πατέρων, καί τοῦ χριστιανικοῦ καταλόγου, ὡς ἀλλότριος, ἐξωθείσθω καί ἐκπιπέπτω». Αὐτό σημαίνει ὅτι μνημονεύονται οἱ Πατέρες τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί ὄχι ἀπλῶς οἱ Σύνοδοι, καί οἱ Πατέρες δέν δέχονταν συμφιλίωση ἢ συνύπαρξη μέ τήν αἵρεση καί δέν ἀντιμετώπισαν τίς καταστάσεις αὐτές μέ ἕναν σχετικισμό. Στά θέματα τῆς πίστεως δέν χωρᾶ διπλωματία.

Γιά ὅλες αὐτές τίς παλαιές καί τίς νέες ὀμάδες αἰρετικῶν δέν μπορούμε νά χρησιμοποιήσουμε τήν λέξη *σχίσμα* ἢ *ἀκοινωνησία*, ἀλλά περισσότερο νά τούς χαρακτηρίσουμε ὡς ἀπομακρυνθέντες ἀπό τήν πίστη καί ζωή τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αὐτό δέν λέγεται συντηρητισμός, ὅπως ἰσχυρίζονται μερικοί, ἀλλά ἀκριβολογία στά θέματα τῆς πίστεως.

Εἶναι χαρακτηριστικός ὁ λόγος τοῦ μακαριστοῦ Ἀρχιμανδρίτου Σωφρο-νίου Σαχάρωφ: «Τρία πράγματα δέν μπορῶ νά κατανοήσω: 1) πίστη χωρίς δόγμα, 2) χριστιανισμό ἔξω ἀπό τήν Ἐκκλησία, 3) χριστιανισμό χωρίς ἄσκηση». Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν ὑπάρχει πραγματική πίστη στόν Θεό ἔξω ἀπό τό δόγμα πού θέσπισαν οἱ Ἅγιοι Πατέρες· δέν ὑπάρχει Χριστιανισμός ἔξω ἀπό τήν Ἐκκλησία, πού εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ· καί δέν ὑπάρχει Χριστιανισμός χωρίς ἄσκηση, χωρίς ἡσυχασμό.

Παρά ταῦτα, μέ κάθε εἰλικρίνεια θέλω νά πῶ ὅτι μέσα ἀπό ὅσα διατυπώθηκαν στήν Σύνοδο αὐτή διέκρινα καθαρότητα ἕναν σχετικισμό, γιατί κυκλοφοροῦσε ἔντονα ἀπό ὅσα λέγονταν καί συζητοῦνταν τό περιεχόμενο τῆς θεωρίας τῶν κλάδων, χωρίς νά κατονομάζεται ὡς τέτοιο, δηλαδή φαινόταν ἡ ἄποψη ὅτι ἔγινε διάσπαση τοῦ Χριστιανισμοῦ καί ὅτι σχίσθηκε ὁ Χριστιανισμός, ὅπως «σχίσθηκε τό ράσο ἑνός Κληρικοῦ» (!) καί ὅτι ὅλοι ἐπιδιώκουν τήν ἐνότητά του· ἡ θεωρία τῆς περιεκτικότητας, ὅτι δηλαδή σέ ὅλους τούς Χριστιανούς ὑπάρχει ἕνα κοινό σημεῖο, πού εἶναι τό ἔγκυρο βάπτισμα, δηλαδή ἡ βαπτισματική θεολογία· καί ἡ θεωρία ἑνός ἀθεολόγητου ἠθικισμοῦ καί μιᾶς ἀθεολόγητης ποιμαντικῆς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Ἡ συμμετοχή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στό Παγκόσμιο Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς μέλος αὐτοῦ καί ὄχι ὡς παρατηρητής, ἀποτελεῖ ἕναν προβληματισμό. Γιατί δέν μπορῶ νά φαντασθῶ τόν Μέγα Ἀθανάσιο καί τόν Μέγα Βασίλειο νά συμμετέχουν σέ ἕνα συμβούλιο τῶν Ἀρειανῶν, τῶν Εὐνομιανῶν, τῶν Μακεδονιανῶν τῆς ἐποχῆς τους. Οὔτε μπορῶ νά φαντασθῶ τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ νά συμμετέχη σέ ἕνα Συμβούλιο μέ τόν Βαρλαάμ, τόν Ἀκίνδυνο, τόν Γρηγορᾶ καί τούς ὀπαδούς τους γιά τήν ἀντιμετώπιση διαφόρων κοινωνικῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς τους.

Ἡ διατυπωθεῖσα ἄποψη ἀπό Προκαθήμενο μιᾶς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία δυστυχῶς χειροκροτήθηκε ἀπό ὀρισμένους Συνέδρους, ὅτι δέν πρέπει νά συζητοῦμε στήν Σύνοδο θεολογικά θέματα, ἦταν, κατά τήν γνώμη μου, ἀπό τά πλέον ἀρνητικά σημεῖα τῆς Συνόδου. Διότι ἂν σέ μιά τέτοια «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο» δέν τίθεται ὡς βάση ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας καί ἂν ὅταν θίγονται σοβαρά θεολογικά ζητήματα δέν τά παρακολουθοῦν οἱ Σύνοδοι καί μάλιστα διαμαρτύρονται, τότε αὐτή ἡ Σύνοδος εἶναι πολύ προβληματική ἀπό ὀρθοδόξου θεολογίας καί ἐκκλησιολογίας.

Μάλιστα διατυπώθηκε ἀπό κάποιον συνοδικό Ἀρχιερέα ὅτι θά πρέπει νά καταδικασθῆ ἐπισήμως ὁ εὐσεβισμός, χωρίς βέβαια νά γίνῃ συζήτηση γιά τήν διάκριση μεταξύ εὐσέβειας καί εὐσεβισμοῦ, καθῶς ἐπίσης γινόταν λόγος ἐναντίον τοῦ ὀρθοδόξου «φονταμενταλισμοῦ».

Πέραν από τήν άτυχώς άνερμάτιστη αυτή τοποθέτηση, ή όποία ούτε όριζε ούτε άποσαφήνιζε τί έννοοϋμε μέ αυτούς τούς όρους, τελικώς δέν έξεδόθη κάποιο κείμενο έναντίον τοϋ εύσεβισμού και τοϋ ζηλωτισμοϋ. Ο Οίκουμενικός Πατριάρχης παρέκαμψε εύφυώς τήν άτυχή αυτή πρόταση. Είναι χαρακτηριστικό ότι ό Άρχιεπίσκοπος Βαρσοβίας και Πάσης Πολωνίας κ. Σάββας ύποστήριξε ότι στην Πολωνία και σε άλλες βόρειες και ανατολικές χώρες αυτοί οί λεγόμενοι ζηλωτές ήταν εκείνοι πού κράτησαν τήν πίστη κατά τήν διάρκεια τής κομμουνιστικής περιόδου, φυλακίσθηκαν και μαρτύρησαν.

γ) «*Η Έκκλησία: Σώμα Χριστοϋ, εικών τής Αγίας Τριάδος*»

Στήν Έγκύκλιο πού άπεστάλη από τήν «Άγία και Μεγάλη Σύνοδο» στίς Έκκλησίες, παρατηρείται και ένα σοβαρό θεολογικό πρόβλημα, έπειδή σε αυτήν, εκτός τοϋ ότι χαρακτηρίζεται ή Έκκλησία ως «Σώμα Χριστοϋ», συγχρόνως χαρακτηρίζεται και «εικών τής Αγίας Τριάδος». Επίσης γράφεται στο κείμενο τής Έγκυκλίου ότι «ή μία, άγία, καθολική και άποστολική Έκκλησία είναι *θεανθρωπίνη κοινωνία κατ' εικόνα τής Αγίας Τριάδος*».

Όμως, ή Έκκλησία, κατά τήν διδασκαλία τοϋ Άποστόλου Παϋλου, είναι Σώμα Χριστοϋ, ή βάση τής Έκκλησίας είναι Χριστοκεντρική και όχι Τριαδοκεντρική, άφοϋ ό Χριστός «ό εις τής Τριάδος» έννηθρώπησε, δηλαδή προσέλαβε τήν ανθρώπινη φύση και τήν θέωση. Όταν χαρακτηρίζεται ή Έκκλησία «εικών» ή «κατ' εικόνα τής Αγίας Τριάδος», τότε από άυστηρής θεολογικής πλευρᾶς γίνεται σύγχυση μεταξύ θεολογίας και οίκονομίας και σύγχυση μεταξύ άκτίστου και κτιστοϋ. Επί πλέον, στην διατύπωση τής Έκκλησίας ως είκonos τής Αγίας Τριάδος έμφαίνονται πολλοί προβληματισμοί ως πρός τόν συσχετισμό μεταξύ τών Έκκλησιών και τών ύποστατικών ιδιωμάτων τών προσώπων τής Αγίας Τριάδος!!!

Ο άγιος Γρηγόριος ό Παλαμᾶς γράφει ότι όσα γίνονται στα ένδότερα τοϋ Τριαδικοϋ Θεοϋ είναι «ύπεράγνωστα και υπεράρρητα», δηλαδή «και τά τής οϋσιώδους ένώσεως» «και τά τής ύποστατικής διακρίσεως», αλλά και «τά τής άμιγοϋς παντάπασι και άφύρτου συμφυΐας» και γι' αυτό όλα αυτά «τελέως έστιν άμέθεκτα» από τούς άνθρώπους και τήν κτίση. Αυτό σημαίνει ότι δέν μπορεί νά βρεθῆ στην κτίση κανένα ύπόδειγμα τής σχέσεως μεταξύ τών Προσώπων τής Αγίας Τριάδος. «Διό οϋδ' ύπόδειγμά έστι τούτων επί τής κτίσεως εύρειν». Η Έκκλησία είναι «Σώμα Χριστοϋ» και «κοινωνία θεώσεως» και όχι εικών τής Αγίας Τριάδος.

Έπεξηγηματικά θέλω νά έπισημάνω ότι ή διατύπωση τής Συνοδικής Έγκυκλίου «*Η Έκκλησία: Σώμα Χριστοϋ, εικών τής Αγίας Τριάδος*» είναι

διαφορετική νοηματικά από την διατύπωση της ίδιας Έγκυκλίου ότι η Έκκλησία είναι «θεανθρωπίνη κοινωνία κατ' εικόνα της Αγίας Τριάδος».

Η πρώτη διατύπωση απαντάται και στον άγιο Μάξιμο τον Όμολογητή και άφορᾶ την Έκκλησία ως Σῶμα Χριστοῦ και ως «τύπον και εικόνα Θεοῦ», μέ την έννοια ότι η Έκκλησία είναι τύπος και εικόν του Θεοῦ «ὡς τήν αὐτήν αὐτῷ κατὰ μίμησιν και τύπον ἐνέργειαν ἔχουσιν». Αυτό σημαίνει ότι η Έκκλησία δέν είναι εικόν των ἐνδοτάτων σχέσεων των Προσώπων της Αγίας Τριάδος, ἀλλά ότι ὁ Ἰδιος ὁ Θεός μέ τήν ἄκτιστη ἐνέργειά Του ἔφερε στήν ὑπαρξη τά ὄντα και στήν συνέχεια «συνέχει και συνάγει και περιγράφει, και ἀλλήλοις και ἑαυτῷ προνοητικῶς ἐνδιασφίγγει· τά τέ νοητά και τά αἰσθητά».

Ὁ Θεός διατηρεῖ σέ μιᾶ ἐνότητα τά πάντα, χωρίς νά ὑπάρχη σύγχυση, προνοεῖ για τά ὄντα και μάλιστα, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Μάξιμος, ἡ Έκκλησία ὀδηγεῖ τούς πάντες στον Χριστό μέ σκοπό τήν θέωσή τους. Αυτό ἐρμηνεύεται θαυμάσια ἀπό τόν ἅγιο Μάξιμο στήν συνέχεια τοῦ κειμένου του για τό πῶς ἡ Έκκλησία συνέχει και συγκρατεῖ τά πάντα σέ μιᾶ ἐνότητα. Ὁ ἅγιος Μάξιμος δέν ὀμιλεῖ για τίς σχέσεις των ἀνθρώπων ὡς εἰκόνος των σχέσεων των Προσώπων της Αγίας Τριάδος. Δέν ὑπάρχει καμμία πρόσβαση στίς σχέσεις της Αγίας Τριάδος.

Η δεύτερη διατύπωση («θεανθρωπίνη κοινωνία κατ' εικόνα της Αγίας Τριάδος») λανθασμένα μέ κάποιες τρέχουσες ἐρμηνεῖες παραπέμπει στίς σχέσεις των ἀνθρώπων ὡς εἰκόνα των σχέσεων της Αγίας Τριάδος. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐρμηνεία αὐτή ἀπαλείφθηκε ὡς λανθασμένη ἀπό τήν ἴδια τήν Μεγάλη Σύνοδο μέ πρόταση της Έκκλησίας της Ἑλλάδος και συμφωνία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στό κείμενο «Ἡ ἀποστολή της Ὁρθοδόξου Έκκλησίας ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ».

Στίς ἐπιστολές τοῦ Ἀπόστολου Παύλου, ἰδίως τίς πρὸς Ἐφεσίους, Φιλιππησίους και Κολοσσαεῖς, και στά κείμενα των Πατέρων της Έκκλησίας γίνεται ἀναφορά στό ὅτι ἡ Έκκλησία είναι Σῶμα Χριστοῦ και κοινωνία θεώσεως και δέν παραπέμπουν στίς σχέσεις της Αγίας Τριάδος. Ὁ Θεός μέ τήν ἄπειρη ἀγάπη Του «ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν πρὸς φωτισμόν της γνώσεως της δόξης τοῦ Θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Β΄ Κορ. δ, 6), μάς ἐνώνει μέ τήν Έκκλησία Του και διά τοῦ Χριστοῦ μετέχουμε της ἀκτίστου Χάριτος τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, μετέχουμε των ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στήν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή του γράφει: «εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ και πατρὶ τῷ ἰκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τήν μερίδα τοῦ κλήρου των ἁγίων ἐν τῷ φωτί» (Κολ. α, 12).

Ἐπομένως, ἡ Ἐκκλησία ἐρμηνεύεται Χριστολογικά. Ὁ Χριστός εἶναι ἡ κεφαλή τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐμεῖς εἴμαστε μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καί διά τοῦ Χριστοῦ μετέχουμε τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

δ) Κανονικά ἐκκλησιολογικά προβλήματα

Ἦντονος προβληματισμός μου δημιουργήθηκε ὅταν γίνωνταν συζητήσεις γιά τήν «Ὁρθόδοξη Διασπορά», τό «Αὐτόνομο», «τό Μυστήριο τοῦ Γάμου καί τά κωλύματα αὐτοῦ» καί τήν «σπουδαιότητα τῆς νηστείας καί τήν τήρησή της σήμερα». Πρόκειται γιά κανονικά ζητήματα, τά ὅποια ἀποτελοῦν σημαντικά σημεῖα στήν ὅλη ἐκκλησιαστική ζωή.

Οἱ ἀποφάσεις πού ἐλήφθησαν φαίνεται, μέ μία ἐπιφανειακή θεώρηση τῶν πραγμάτων, ὅτι ἐπιλύουν μερικά ζητήματα, ὅμως ἂν κανεῖς τά ἐξετάση στό βάθος, θά διαπιστώση ὅτι θέτουν τίς προϋποθέσεις κατακερματισμοῦ τῆς ἐνότητος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Θά παραθέσω μερικά παραδείγματα.

Ὁ ὅρος «Ὁρθόδοξος Διασπορά» εἶναι πολύ περίεργος, διότι, ὅπως ἐπισημάνθηκε καί μέσα στήν Σύνοδο, ἡ Διασπορά συνδέεται κυρίως μέ τά ἔθνη καί τίς θρησκείες καί ὄχι μέ τήν Ἐκκλησία πού δημιουργεῖται σέ κάθε τόπο μέ τήν Χάρι τοῦ Θεοῦ καί τόν ζήλο τῶν Ἱεραποστόλων. Οἱ ἐκκλησιαστικές δικαιοδοσίες, οἱ ὁποῖες ἔχουν δοθῆ ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους, κυρίως τήν Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενική Σύνοδο, στά παλαίφατα καί πρεσβυγενῆ Πατριαρχεῖα καί στήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου (Γ' Οἰκουμενική Σύνοδος), δέν δικαιολογεῖ τό νά δίνεται ἐκκλησιαστικότητα στήν πολιτιστική καί ἐθνικιστική ἔννοια τῆς λεγομένης Διασποράς. Δέν εἶναι δυνατόν ἀπό τήν μιά μεριά νά καταδικάζεται ὁ ἐθνοφυλετισμός ὡς αἵρεση (τό 1872) καί ἀπό τήν ἄλλη νά δημιουργηται ἕνας ἐκκλησιαστικός ἐθνοφυλετισμός, μάλιστα μέ ἀπόφαση τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας». Καί ναί μέν οἱ Ἐπισκοπικές Συνελεύσεις λύουν κάποιο ζήτημα τό ὅποιο ὑφίσταται στήν λεγόμενη «ὀρθόδοξη Διασπορά», ἀλλά στήν βάση τους εἶναι ἀντικανονικές καί διασποῦν τήν ἐκκλησιαστική ἐνότητα, γιατί εἰσάγουν τήν ἀρχή τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ.

Ἐπειτα, τό κείμενο περί τοῦ «αὐτονόμου», δηλαδή τῆς δυνατότητας νά χορηγῆται ἀπό τήν κάθε Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία αὐτονομία σέ μιά ἐδαφική περιοχή, θεωρῶ, ὅπως ὑποστήριξα στήν ἀγόρευσή μου, ὅτι θά ἀνοίξη πολλά ἐκκλησιολογικά προβλήματα. Αὐτό ἐννοεῖται ἀπό τήν ἀποψη ὅτι θά δοθῆ ἡ δυνατότητα σέ κάθε νεώτερη αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία νά δημιουργῆ αὐτόνομες ἐκκλησιαστικά περιοχές, ὕστερα ἀπό πίεση ἐξωγενῶν παραγόντων καί ἀπό

ένεργειες φιλοπρωτευόντων Κληρικῶν, παρά τούς Κανόνες οἱ ὁποῖοι δίνουν αὐτό τό δικαίωμα στά παλαίφατα Πατριαρχεῖα.

Ἀκόμη, ἡ χορήγηση αὐτονομιῶν ἀπό τίς αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες σέ χῶρο πού ἀνήκει σέ ἄλλες ἐκκλησιαστικές δικαιοδοσίες, καί ἡ εὐκολία μέ τήν ὁποία ἡ αὐτονομία μπορεῖ νά ἐξελιχθῆ σέ αὐτοκεφαλία, θέτει μιά νάρκη στήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, γιατί δικαιολογεῖ τίς πολλές διασπάσεις. Εἶναι μεγάλο ἐκκλησιολογικό πρόβλημα, ὅταν ἡ αὐτοκεφαλία ἐρμηνεύεται καί κατανοεῖται ὡς «αὐτοκεφαλαρχία», μάλιστα μέσα ἀπό ἐθνικές καί πολιτιστικές διεργασίες. Γιά τό θέμα τῆς Διασπορᾶς καί τοῦ Αὐτονόμου μέ ὄλες τίς παραμέτρους της πού καθορίσθηκαν ἀπό μιά τέτοια Σύνοδο, καί μάλιστα ὡς σχετικοποίηση τῆς ἰσχύος τοῦ περιεχομένου τοῦ 28^{ου} Κανόνος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἔχει γράψει σημαντικά κείμενα ὁ καθηγητής τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμ. π. Γρηγόριος Παπαθωμᾶς.

Ἀκόμη, ἡ δυνατότητα πού δόθηκε στίς κατά τόπους Ἐκκλησίες νά ἐξασκοῦν τήν οἰκονομία στό θέμα τῆς νηστείας καί στό θέμα τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου ἀνοίγει ἕνα κεφάλαιο διασπάσεως τῆς ταυτότητος τῶν ἀκολουθιῶν καί τῆς ἀσκήσεως σέ διάφορες Ἐκκλησίες, πού σημαίνει ὅτι ἡ οἰκονομία, ἡ ὁποία λειτουργεῖ γιά ἕνα χρονικό διάστημα ὡς προσωρινή ἀναστολή τῆς ἀκρίβειας, θά μετατραπῆ σέ κανονική ἀκρίβεια καί θά διασπᾶ τό ἐκκλησιαστικό ὀρθόδοξο ἦθος σέ διάφορες ἐκκλησιαστικές περιοχές.

Τελικά, ἀκούγοντας ὄλες τίς ἀπόψεις τῶν Συνέδρων κατά τήν διάρκεια τῶν συζητήσεων ἐπί τῶν θεμάτων αὐτῶν καί διαβάζοντας προσεκτικά τά κείμενα, προβληματίζομαι ἔντονα καί δέν μπορῶ νά παρασυρθῶ ἀπό τόν ἐπιπόλαιο ἐνθουσιασμό μερικῶν ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων, πού ὁμιλοῦν συναισθηματικά καί δημοσιογραφικά.

6. Οἱ Παρεμβάσεις μου

Κατά τήν διάρκεια τῶν συζητήσεων στά ἕξι κείμενα ζητοῦσα τόν λόγο καί ἐξέθετα μέ διάκριση καί εἰλικρίνεια τίς ἀπόψεις μου. Ἔτσι, ὁμίλησα μέσα στά περιοριστικά πλαίσια τοῦ χρόνου γιά τό ἀνθρώπινο πρόσωπο, τήν Ὀρθόδοξη Διασπορά, τό αὐτόνομο, τήν νηστεία, γιά τίς ἐκκλησιολογικές συνέπειες τῶν μικτῶν γάμων, καί γιά τήν Ἐκκλησία.

Μέ τήν πρώτη εὐκαιρία θά δημοσιευθοῦν αὐτές οἱ σύντομες καί περιεκτικές παρεμβάσεις μου. Στήν ἐνότητα αὐτή θά ἐκτεθοῦν τά ὅσα εἶπα γιά

τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία σέ σχέση μέ τούς ἑτεροδόξους, γιατί νομίζω ὅτι αὐτό ἦταν τό κεντρικό θέμα τῆς Συνόδου αὐτῆς.

Ὅταν ἀρχίσαμε τήν συζήτηση γιά τό κείμενο «Οἱ σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρός τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον», μετά τήν ἀνάγνωση τοῦ κειμένου καί πρὶν εἰσελθούμε στήν κατ' ἄρθρο συζήτηση μοῦ δόθηκε ὁ λόγος γιά μιὰ σύντομη παρέμβαση. Εἶχα ἀκούσει μερικούς πού προηγήθηκαν καί εἶχα αισθανθῆ δυσφορία ἀπό ὅσα λέγονταν, γιατί δυστυχῶς ἔφθασαν στό σημεῖο νά χρησιμοποιήσουν καί τόν ἅγιο Μᾶρκο τόν Εὐγενικό ὑπέρ τῶν ἀπόψεών τους.

Στήν παρέμβασή μου τόνισα δύο συγκεκριμένα σημεία.

Τό πρῶτον ὅτι ἐνῶ στήν Α΄ Πανορθόδοξη Διάσκεψη πού ἔγινε στήν Ρόδο τό 1961 εἶχαν τεθεῖ περίπου 100 θέματα, μέ τά ὅποια θά ἠσχολῆτο ἡ Μεγάλη αὐτή Σύνοδος, πού τότε φερόταν ὡς Οἰκουμενική, ὅμως στήν Α΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη πού ἔγινε τόν Νοέμβριο τοῦ 1976 στό Σαμπεζύ τῆς Γενεύης καθορίσθηκαν 10 θέματα, ἀπό τά ὅποια τά 6, μαζί καί μέ ἓνα 7^ο πού συγχωνεύθηκε μέ ἓνα ἀπό τά ἕξι θέματα, συζητοῦνται στήν Σύνοδο.

Στήν ἴδια Προσυνοδική Διάσκεψη καθορίσθηκαν σέ δεύτερη προτεραιότητα 4 σημαντικά θέματα, γιά νά συζητηθοῦν ἀργότερα, μετά ἀπό διορθόδοξη ἐξέταση. Τά θέματα αὐτά εἶναι οἱ πηγές τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, ἡ κωδικοποίηση τῶν ἱερῶν Κανόνων καί τῶν κανονικῶν διατάξεων, ἡ ἔννοια Ἐκκλησία, ἡ οἰκονομία καί ἀκρίβεια σέ σχέση μέ τόν τρόπο πού ἀποδεχόμαστε τούς ἑτεροδόξους. Συγκεκριμένα γιά τά θέματα αὐτά γράφεται στό κείμενο: «Ταῦτα παραπέμπονται εἰς ἰδιαιτέραν μελέτην τῶν ἐπί μέρους Ἐκκλησιῶν προκειμένου ἵνα ἐνδεχομένως τύχωσι μελλοντικῆς διορθοδόξου ἐξετάσεως».

Ἐπομένως, τά θέματα «περί Ἐκκλησίας» καί «περί οἰκονομίας καί ἀκριβείας» ἐξέπεσαν ἀπό τήν θεματολογία τῆς παρούσης Συνόδου. Παρέμεινε δέ ἓνα σημαντικό βιβλίο πού συνέγραψε ὁ τότε Πρόεδρος τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως μακαριστός Μητροπολίτης Μύρων Χρυσόστομος, ἀργότερα Ἐφέσου, μέ θέμα «Ἡ ἀναγνώρισις τῶν μυστηρίων τῶν ἑτεροδόξων στίς διαχρονικές σχέσεις Ὁρθοδοξίας καί Ρωμαιοκαθολικισμοῦ».

Τό δεύτερο σημεῖο εἶναι ὅτι στήν Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη πού ἔγινε τόν Ὀκτώβριο - Νοέμβριο 1976 στό Σαμπεζύ τῆς Γενεύης ἐγκρίθηκε τό κείμενο «Οἱ Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρός τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον». Στήν εἰδική παράγραφο γράφεται ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία,

αναγνωρίζει την πραγματική ύπαρξη όλων των χριστιανικών Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ στήν συνέχεια ὑπάρχει μιὰ φράση πού δέν τήν πρόσεξαν πολλοί: ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία «πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς ταύτας σχέσεις αὐτῆς πρέπει νά στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν (δηλαδή τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὁμολογιῶν) ὅσον ἔνεστι ταχύτερας καὶ ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καὶ ἰδιαίτερος τῆς γενικότερας παρ' αὐταῖς διδασκαλίας περὶ μυστηρίων, χάριτος, ἱερωσύνης καὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς».

Αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ μὴ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ πρέπει νά ἀποσαφηνίσουν τήν διδασκαλία τους περὶ τῶν μυστηρίων, περὶ χάριτος, περὶ Ἱερωσύνης καὶ περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς.

Κατέληξα ὅτι τὰ θέματα περὶ τῆς Ἐκκλησίας, δέν εἶναι θέματα τῆς παρουσίας «Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου». Εἶναι ἐκτός θέματος καὶ ἐκτός Κανονισμοῦ.

Τά ὅσα λέγονται γιά τόν Καρμίρη, τόν Τρεμπέλα καὶ κυρίως γιά τόν ἅγιο Μᾶρκο τόν Εὐγενικό τούς ἀδικοῦν. Μπορεῖ στά κείμενα αὐτῶν καὶ ἄλλων νά χρησιμοποιηῖται ἡ λέξη Ἐκκλησία ὡς τεχνικός ὅρος, ἀλλὰ ἡ Σύνοδος αὐτή δέν μπορεῖ νά παραμένῃ σέ τεχνικούς ὅρους. Ὁ ὅρος Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖται καὶ κατὰ οἰκονομία καὶ κατ' ἀκρίβεια. Ἐδῶ πρέπει νά χρησιμοποιηθῇ ἡ ἀκρίβεια.

Τά χρονικά πλαίσια πού εἶχε κάθε ἀγορητής ἦταν πολύ περιορισμένα, γι' αὐτό ὅπως τό εἶπα κατὰ τήν ἀγόρευσίν μου κατέθεσα ἕνα κείμενο γιά νά συμπεριληφθῇ στά Πρακτικά τῆς «Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου» περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ.

Ἐπειδή στήν Σύνοδο αὐτή γινόταν συνεχῆς λόγος γιά τόν ἅγιο Μᾶρκο τόν Εὐγενικό ὅτι ὁμιλοῦσε γιά τήν Δυτική Ἐκκλησία, θά ἀναφέρω ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό ἀνάλυση πού ἔκανε ὁ καθηγητής Ἰωάννης Καρμίρης, τοῦ ὁποίου τό ὄνομα ἐπανειλημμένως ἀναφερόταν στήν Σύνοδο. Ὁ μακαριστός καθηγητής, σχολιάζοντας τήν ἐπιστολή τοῦ ἁγίου Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ μέ τίτλο «τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν νήσων εὕρισκομένοις ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς», γράφει γιά τήν στάση του στήν Σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας:

«Διά τās ἀνωτέρω δογματικὰς διαφορὰς καὶ παρεκκλίσεις τῶν Λατίνων ἀπό "τῆς ὀρθῆς πίστεως..., καὶ ταῦτα περὶ τήν θεολογίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος", ὁ Μᾶρκος Εὐγενικός χαρακτηρίζει αὐτούς ὡς αἰρετικούς, βεβαιῶν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία κατὰ τήν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ πιθανῶς ἀπό τῶν Σταυροφοριῶν ἐθεώρει πράγματι τούς Λατίνους οὐ μόνον ὡς σχισματικούς, ἀλλὰ καὶ ὡς αἰρετικούς, δεχομένη τούς ἐξ αὐτῶν προσερχο-

μένους εις τήν Ὁρθοδοξίαν διά χρίσεως ἀγίου μύρου, τάπτουσα οὕτως αὐτούς μετά τῶν Ἀρειανῶν, Μακεδονιανῶν, Σαββατιανῶν, Ναυατιανῶν καί λοιπῶν αἰρετικῶν τοῦ δ' αἰῶνος, συμφώνως πρός τόν ζ' κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὃν ἐπικαλεῖται σὺν τῇ ις' ἐρωταποκρίσει τοῦ Θεοδώρου Βαλαμῶνος. Ὅθεν ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ δηλοῦται, ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι "ἐσχίσαμεν αὐτούς (τούς Λατίνους) καί ἀπεκόψαμεν τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος..., ὡς ἄτοπα καί δυσσεβῆ φρονουῦντας καί παραλόγως τήν προσθήκην ποιήσαντας. Οὐκοῦν ὡς αἰρετικούς αὐτούς ἀπεστράφημεν, καί διά τοῦτο αὐτῶν ἐχωρίσθημεν... αἰρετικοί εἰσιν ἄρα καί ὡς αἰρετικούς αὐτούς ἀπεκόψαμεν...". Καί ἐν Φλωρεντία ὁ Μᾶρκος Εὐγενικός ἔλεγε πρός τήν ὀρθόδοξον ἀντιπροσωπείαν, "ὅτι οἱ Λατῖνοι οὐ μόνον εἰσὶ σχισματικοί, ἀλλά καί αἰρετικοί· καί τοῦτο παρεσιώπησεν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν διά τό εἶναι τό γένος ἐκείνων πολύ καί ἰσχυρότερον ἡμῶν" (J. Harduin, Acta Consiliorum, Parisiis 1715 ἐξ.), καί "οὐκ ἠθέλησαν (οἱ πρό ἡμῶν) θριαμβεύειν τούς Λατίνους ὡς αἰρετικούς, τήν ἐπιστροφὴν αὐτῶν ἐκδεχόμενοι καί τήν φιλίαν πραγματεύομενοι" (S. Syropuli, Vera historia unionis non verae, 9,5. σ. 256)».

Ὁ ἅγιος Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, σύμφωνα μέ τά Πρακτικά καί τά ἀπομνημονεύματα τῆς Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας, θεωροῦσε πάντοτε τούς Λατίνους αἰρετικούς καί τό ἔλεγε στήν ὀρθόδοξη ἀντιπροσωπεία, ἀλλά ἡ ἀντιπροσωπεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δέν ἤθελε νά τό διατυπώνη δημοσίως γιά τίς δύσκολες συνθήκες τῆς ἐποχῆς καί ὡς ἔκφραση φιλίας, ἐλπίζοντας τήν ἐπιστροφή τους.

Ἐπίσης, ὁ ἅγιος Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός στήν ἐπιστολή του πού ἔστειλε πρός τούς Ὁρθοδόξους μετά τήν Σύνοδο Φερράρας Φλωρεντίας, ἐκτός ἀπό τούς Λατίνους, τούς ὁποίους χαρακτηρίζει αἰρετικούς καί γράφει ὅτι ἀπεκόπησαν ἀπό τήν Ἐκκλησία, συγχρόνως καί γιά τούς «Γραικολατίνους», δηλαδή γιά τούς ὀρθοδόξους πού δέχονται τά λατινικά ἔθη καί δόγματα, γράφει: «Φευκτέον αὐτούς, ὡς φεύγει τις ἀπό ὄφεως, ὡς αὐτούς ἐκείνους, ἢ κάκείνων πολλῶ δήπου χείρονας, ὡς χριστοκαπήλους καί χριστεμπόρους»!

Ἀνέφερα τά ὅσα ἔλεγε καί ἔγραφε ὁ ἅγιος Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, γιατί ἀδικήθηκε καί «κακοποιήθηκε» ἀπό μερικούς Συνέδρους στήν «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο».

*

Πρὶν τελειώσω τίς πρῶτες συνοπτικές παρατηρήσεις μου ἀπό τήν πρόσφατη Σύνοδο τῆς Κρήτης, θά ἤθελα νά καταθέσω δύο γενικές ἐπισημάνσεις.

Ἡ πρώτη ἔχει σχέση με τήν αὐτοσυνειδησία τῆς Συνόδου. Κατά τήν διάρκεια τῶν συζητήσεων κατατέθηκε ἡ ἄποψη ὅτι αὐτή ἡ Σύνοδος δέν εἶναι ἕνα Πανορθόδοξο Θεολογικό Συνέδριο, ἀλλά «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος». Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν συζητοῦνται τά θέματα σέ ἕνα ἀκαδημαϊκό πλαίσιο, ἀλλά ὅτι εἶναι «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος» καί ὑπέγκειται κάθε Τοπικῆς Ἐκκλησίας ὁπότε οἱ ἀποφάσεις της πρέπει νά ἐπιβληθοῦν σέ ὅλες τίς Τοπικές Ἐκκλησίες.

Αὐτό ἀκριβῶς μοῦ δημιούργησε ἔντονο προβληματισμό. Κατ' ἀρχάς οἱ συζητήσεις γίνονταν σέ ἕνα πλαίσιο γενικό, ἐνημερωτικό καί συμβιβαστικό-ἰσοροπιστικό καί ὄχι στήν ἀτμόσφαιρα πού ἐνεργοῦσαν οἱ Τοπικές καί οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι. Ἔπειτα, δέν γνωρίζω πῶς μποροῦν νά ἐπιβληθοῦν μερικές ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, τόσο στίς παρούσες ὅσο καί τίς ἀποῦσες Ἐκκλησίες, ὅταν μάλιστα δέν προσδιορίζονται καί οἱ συνέπειες τῆς μή συμμορφώσεώς τους στίς ἀποφάσεις αὐτές. Ὡς γνωστόν, οἱ Οἰκουμενικές Σύνοδοι προσδιόριζαν τήν ἀκοινωνησία, τήν καθαίρεση καί τόν ἀφορισμό, γιά ὅσους δέν δέχονταν τίς ἀποφάσεις.

Ἡ δευτέρη ἐπισημάνση ἔχει σχέση με τόν τρόπο με τόν ὁποῖον γινόταν ἡ ἐνημέρωση τῶν ἐκτός τῆς Συνόδου. Προσωπικά παρατήρησα ὅτι ἡ ἐνημέρωση ἦταν ἐπιλεκτική, ὑπῆρχε μιά «χειραγώγηση» τῆς ἐνημέρωσης τῶν ἀνθρώπων. Τελικά, ἀποδεικνύεται περιτράνως ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἕνας Θεανθρώπινος ὀργανισμός, τό Θεανθρώπινο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, καί ἡ ζωή αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου δέν μπορεῖ νά περάση μέσα στά ἀσφυκτικά καί στενά πλαίσια τῆς τέχνης καί τῆς ἐπιστήμης τῆς ἐπικοινωνίας. Ὅποιος μάλιστα ἐπιδιώκει νά διαχειρισθῆ δημοσιογραφικά καί ἐπικοινωνιακά τήν ὅλη ἐκκλησιαστική ζωή καί τήν θεολογία της, αὐτός προσβάλλει τό μυστήριό τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅλα τά ἀνωτέρω ἐγράφησαν με σύντομο τρόπο, χωρίς νά ἐξαντληται τό θέμα σέ αὐτά.

Ἰούλιος 2016

<http://parembasis.gr>